

Bibliografische aantekeningen bij de zevende druk van Jac. P. Thijsse's Vogeljaar

Door L. van der Hammen.

Bij het verschijnen van de zesde druk van Thijsse's Vogeljaar in 1969, maakte ik een vergelijkende studie van de opeenvolgende drukken die in de periode 1904-1969 verschenen waren. Het bleek mij toen dat het uiterlijk van het boek (vooral wat de illustraties betreft) een interessante spiegel is van 65 jaar ornithologie in Nederland. Daarbij zijn de eerste drie drukken nauw verbonden met de kring van medewerkers aan De Levende Natuur, de volgende drie drukken met die van medewerkers aan De Wandelaar. Ik ontdekte bij mijn analyse dat juist vele historisch interessante gegevens, zoals data van publicatie en bronnen van de illustraties, veelal niet, of foutief, of onvolledig zijn vermeld.

Ik voltooide het artikel in 1970, maar de publicatie ondervond aanzienlijke vertraging. Mijn studie verscheen ten slotte kort na het uitkomen van de zevende druk (Van der Hammen, 1973). Ik geef nu in een tweede artikel een analyse van die zevende druk, op dezelfde wijze als ik dit voor de andere drukken gedaan heb. Aan het slot kom ik dan bovendien terug op een paar kanttekeningen die ik in mijn eerste artikel maakte, en op enkele suggesties die ik daarbij deed.

Banden en stofomslagen van verschillende drukken van Het Vogeljaar. Bovenste rij, van links naar rechts; eerste druk, tweede druk (de band van de derde druk komt hiermee overeen), eerste deel van de vierde druk. Onderste rij, van rechts naar links: tweede deel van de vierde druk, vijfde druk en zevende druk (de stofomslag van de zesde druk komt hiermee overeen, maar is iets kleiner). Foto: Chr. Hoorn

7e druk, Laren, A. G. Schoonderbeek, 1972; 394 pagina's, 28 gekleurde platen, 225 foto's, 9 tekeningen; 8° (17.5 x 25).

De zevende druk van Het Vogeljaar verscheen eind november 1972. De prijs is f 24.90. De oplage is gebonden in zandkleurig linnen, met dezelfde bandversiering als de vijfde en de zesde druk en het eerste deel van de vierde, nl. koppen van drie kraaiachtigen door Henri van de Velde. De stofomslag vertoont, evenals de zesde druk, een gekleurde reproductie van een aquarel van J. G. Keulemans (een Slobeend; de plaat komt ook voor tegenover p. 288).

Er zijn 28 gekleurde platen buiten de tekst (een advertentie in Het Vaderland van 24 november 1972 maakt melding van 32 tekeningen in vierkleurendruk); hiervan zijn er vijftien van J. G. Keulemans, negen van Rein Stuurman, en vier van Theo van Hoytema. De vijftien gekleurde platen van J. G. Keulemans zijn dezelfde als die in de zesde druk (ze staan ten dele op iets andere plaatsen en in andere volgorde); ze zijn, in vergelijking met de platen van de zesde druk wat lichter en valer van kleur, vooral opvallend bij de figuur van het Paapje, waarvan in de zevende druk het bruin van rug en vleugels grijsgroen geworden is. Zoals ik in mijn vorige bibliografische aantekeningen vermeldde, werden de aquarellen van Keulemans eerder gepubliceerd in diens driedelige werk *Onze Vogels in Huis en Tuin* (Leiden, 1869-1876); in de zesde en zevende druk wordt dit feit niet genoemd (in Het Vogeljaar werden de meeste platen iets verkleind, en van de rand is daarbij iets weggevallen).

Van de negen gekleurde platen van Rein Stuurman komen er acht eveneens voor in de zesde druk; de toegevoegde plaat is een afbeelding van Staartmezen (de plaat komt, op kleiner formaat gereproduceerd, ook voor in N. Binsbergen & D. Mooij, *Zien is Kennen*; zij is daar wat bruiner van kleur). Het onjuiste onderschrift dat men in de zesde druk vindt bij de plaat van de Grote Gele Kwikstaart (ik wees hierop bij mijn analyse van die druk) is in de zevende druk gecorrigeerd. Er zijn slechts geringe kleurverschillen met de reproducties in de zesde druk.

Het Vogeljaar bevat, in de zevende druk, voor het eerst vier gekleurde platen van Theo van Hoytema. Hoewel deze platen ongetwijfeld artistieke waarde bezitten, lijken zij mij minder geschikt als illustratie van een handleiding voor het leren kennen van de Nederlandse vogels. Ik weet niet of deze platen vroeger al elders gepubliceerd werden.

De 223 foto's in de tekst zijn dezelfde als die van de zesde druk (zij komen ook voor op dezelfde pagina's), met uitzondering evenwel van de foto op p. 16 (een visdiefjeslegsel, fotograaf T. Tieleman; de foto kwam ook voor in de vijfde druk); in de zesde druk stond op deze plaats een foto van een kievitselegsel. Er werden twee foto's buiten de tekst toegevoegd, te weten tegenover p. 369 (Torenvalk, foto N. Binsbergen) en tegenover p. 384 (Velduil, foto D. van Siin); eerstgenoemde foto verscheen eerder in *De Wandelaar*, jaargang 16. In de lijst van fotografen wordt de foto op p. 1 (nest van Zilvermeeuw), die in de vorige drukken anoniem was, nu toegeschreven aan N. van der Meulen. In mijn analyse van de zesde druk gaf ik een overzicht van onjuistheden in de lijst van fotografen; dit overzicht is nog geheel van toepassing op de zevende druk. Hetzelfde geldt voor mijn overzicht van onduidelijke onderschriften bij de foto's.

Van de zeven tekeningen in de tekst komen er zes eveneens voor in de zesde druk. De tekening van een Spreeuw van Th. van Hoytema (op p. 389) verving een spreeuwtekening van Si. Kuperus (op de overeenkomstige plaats in de zesde druk). Twee tekeningen van Sj. Kuperus buiten de tekst (tegenover de pagina's 321 en 336) kwamen niet eerder

in Het Vogeljaar voor; zij werden tevoren gepubliceerd in J. B. Bernink c.s., De Tooi der Getijden (Laren, 1928).

Er is, bij de zevende druk, geen voorwoord dat een verantwoording geeft van de wijzigingen; slechts in een kleine aantekening op de stofomslag wordt melding gemaakt van het opnemen van vier illustraties van Theo van Hoytema.

Terwijl de eerste vijf drukken van Het Vogeljaar een spiegel waren van de tijd waarin zij verschenen, moest ik bij de zesde druk al opmerken dat de illustraties grotendeels stamden uit een voorbije periode (die van het tijdschrift De Wandelaar, waarvan de uitgave onder de oude naam meer dan twintig jaar geleden werd gestaakt). Daarbij maken de zesde en (in nog sterkere mate) de zevende druk, door het toevoegen van platen uit verschillende perioden, een wat rommelige indruk. Het verband tussen de tekst en de heterogeniteit van de illustraties ontbreekt (dit verband zou wel bestaan hebben als het hier bv. ging om een boek over de geschiedenis van de vogel-illustratie). Daarbij komt dat de vogelfotografie intussen grote vorderingen heeft gemaakt (zie bv. de prachtige jaarlijkse parade van vogelfoto's in het tijdschrift Het Vogeljaar).

Ik bepleitte in mijn vorige artikel handhaving van de traditie de platen bij Thijsse's Vogeljaar regelmatig te vernieuwen; het boek zou daardoor in zijn opeenvolgende drukken een spiegel kunnen blijven van het peil van de ornithologische illustratie in Nederland. Deze suggestie kwam voor de zevende druk te laat. Ik hoop dat er gelegenheid zal zijn haar in een eventuele achtste druk te verwezenlijken.

● Dr. L. van der Hammen, Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden.

LITTERATUUR:

Hammen, L. van der (1973): Bibliografische aantekeningen over Jac. P. Thijsse's Vogeljaar. - Zoologische Bijdragen, 13: 9-20.

Ongewenste nieuwsgierigheid of vogelfotografie?

Naar aanleiding van het berichtje in Het Vogeljaar betreffende verstoring van nesten door fotografie deel ik u het volgende mede.

Tijdens een verblijf op Terschelling vorig jaar zijn wij tijdens een sanitaire stop op zeer korte afstand van een fietspad op het nest van een Grauwe of Blauwe Kiekendief gelopen. Aangezien het op het fietspad nogal druk was zijn we direct weer weggegaan.

De volgende morgen ben ik weer terug gegaan om de eventuele sporen naar het nest uit te wissen. Wie schetst echter mijn verbazing toen ik zag dat er van drie zijden paden naar het nest voerden. In het nest was één donsjong aanwezig en het ♀ was in de nabijheid. Zoveel mogelijk heb ik, door middel van duindoorntakken en het weer oprichten van het platgetrapte gras en riet, getracht de paden onzichtbaar te maken.

● L. van de Graaf,
Oosterkerkstraat 16, Aalten.

Albino Watersnip

Op 30 december 1972 's middags is door C. A. van Gemeren, L. Oudenaarden en mij op het Alphense pad onder de gemeente Alphen aan de Rijn een albino Watersnip waargenomen. Op 13 januari 1973 herhaalde zich deze waarneming op dezelfde plaats.

Van een en ander is een uitvoerige beschrijving gemaakt. De vogel was geheel wit met oranje-rode poten en een lange gele snavel met bruine punt. Grootte van een Watersnip, vloog zigzaggend op.

● K. van den Berg, Loeteweg 13,
Hazerswoude-dorp.

Gemerkte Koolmees?

Gedurende februari 1973 bevindt zich in een tuin te Brummen een Koolmees, die in de nek en op borst en buik roodbruin (steenrood is misschien beter uitgedrukt) gevlekt is. Betreft dit hier een plaatselijk onderzoek van gemerkte Koolmezen? Wie weet hier meer over?

Red.